

Hvordan skildre prekariatet?

En narratologisk undersøkelse av Maria Navarro Skarangers roman *Emily forever* (2021)

Kamilla Ellingsen

Romanen *Emily forever* av Maria Navarro Skaranger har etter utgivelsen i 2021 høstet gode kritikker. Den handler om den unge, gravide og forlatte kvinnen Emily som ser ut til å mangle et klart mål i livet. Hun bor i en trang leilighet og har en nulltimerskontrakt hos en dagligvarekjede. På helsestasjonen får hun stempelet «alene med barn» i skjemaene sine, og faren for omsorgssvikt fremstår som overhengende gjennom hele romanen. Men hvem er egentlig Emily, og hvordan kan vi forstå henne?

Litteraturkritiker Margunn Vikingstad uttrykte i sin anmeldelse for Morgenbladet at romanen skildrer en kvinnes frigjøringsprosess: «Sjølvs gjer ho seg fri, frå Pablo, frå etablerte normer i kulturen, og til og med frå sin eigen forteljar». ¹ Vikingstads lesning berører akkurat det jeg ønsker å undersøke i denne artikkelen, og er et godt eksempel på at vi tolker andre gjennom vår egen persepsjon av verden. Spørsmålet er om Emily frigjør seg selv, eller om anmeldelsen gjenspeiler middelklassens moralske forventninger til litteraturen.

¹ Margunn Vikingstad, "Plasserer seg blant dei verkeleg gode", *Morgenbladet*, 2021-09-10.

Christine Hamm bemerker at Vikingstad ikke forklarer hva «etablerte normer i kulturen» innebærer, eller hvordan Emily konkret løsriver seg fra disse.² I motsetning til Vikingstad, mener Hamm at Emily *ikke* blir formidlet til leseren som en emansipert kvinneskikkelse. Ifølge henne representerer romanen snarere en kommentar til det *klassifiserende blikket*, som særlig rettes mot den prekariserte alenemoren.³ Det fremstår derfor som problematisk å konstatere at romanens hovedperson gjennomgår en frigjøringsprosess.

Romanen mottok prisen *Stemme Savnet*, der juryen hevdet at romanen portretterte en kvinneskikkelse leseren hadde minimal kjennskap til. Skaranger stilte seg imidlertid kritisk til juryens vektlegging av romankarakterenes «mangler».⁴ Hamm mener at juryen, ved å fremheve akkurat dette, avslørte sitt eget klassifiserende blikk.⁵ Jeg vil nyansere dette og hevde at juryen på denne måten særlig overser hvordan Skarangers *fortellerteknikk* er helt avgjørende for leserens oppfatning av Emily. Häbler og Elisenberg (2021) påpeker at Skarangers fortellerteknikk er både nyskapende og grunnleggende for vår forståelse av Emily. Narratologien undersøkes imidlertid ikke spesifikt i deres artikkel, noe som gir rom for at denne artikkelen kan bidra med en utvidet narratologisk lesning.

Fortellerstemmen er ukonvensjonell, nær, fjern, ambivalent og noen ganger direkte upålitelig. «Vinter og mørkt nesten hele dagen, om morgenen helt til klokka ti. Emily (Em? Eller Emma, kanskje?) våkner med lyset, det er seint til å være henne».⁶ Fortellingen har en organisk form, som om den følger en tanke i bevegelse. I denne analysen viser jeg hvordan fortelleren styrer forståelsen av romanen og gjør det mulig å avdekke dens underliggende holdninger og verdier. Jeg vil se hvordan narrasjonen påvirker leserens forståelse av hovedpersonen, og hvordan dette kan ses i lys av samfunnets overordnede holdning til «jenter som Emily». Hva sier fortelleren om Emily, hvordan sies det, og hvordan spiller det på lag med leserens blikk på henne? Et sentralt mål med artikkelen å undersøke

² Christine Hamm, "Challenging Precarization: Maria Navarro Skaranger's Portrait of a Young Mother in *Emily Forever* (2021)". *NORA - Nordic Journal of Feminist and Gender Research* vol. 33 (2025:1), 45–56, <https://doi.org/10.1080/08038740.2024.2359119>.

³ Hamm, "Challenging Precarization".

⁴ Helen Hovden Hareide, "Det skin gjennom at dette kjem fra kulturmiddelklassen", *Morgenbladet*, 2022–06–17.

⁵ Hamm, "Challenging Precarization".

⁶ Skaranger, *Emily forever* (Oslo: Forlaget Oktober, 2021), 7.

om, og hvordan, det er mulig å skrive litterært om det Guy Standing har kalt prekariatet.⁷

Et klassifiserende blikk – Emily som del av prekariatet

«Kan de andre i blokka, på butikken, se at hun er aleine? Kan man se det på henne?».⁸ Sitatet viser hvordan Emily utsettes for et spesielt, klassifiserende blikk. Det er ikke et nøytralt blikk, men et vurderende og objektiviserende blikk. Emily tilhører gruppen unge alenemødre i prekære livssituasjoner. Hamm påpeker at romanen synliggjør hvordan velferdsstatens representanter både stigmatiserer alenemødre og bidrar til å etablere dem som en marginalisert gruppe.⁹ Skaranger har selv forklart at romanen springer ut av situasjoner der «[...] man ser en sånn jente på t-banen, tankene begynner å spinne, og en historie oppstår».¹⁰ Emily blir dermed en representant for at klassifisering skjer uten at betrakteren har kjennskap til den som betraktes.

Denne konkrete klassifiseringen i Skarangers roman kan best forstås gjennom Guy Standings begrep *prekariatet*. Standing beskriver dette som en samfunnsklasse som, i motsetning til den etablerte arbeiderklassen, mangler stabilitet og rettigheter i arbeidslivet.¹¹ Prekarisering kan innebære arbeidsledighet, midlertidige stillinger eller innleid arbeid gjennom bemanningsbyråer, og resulterer ofte i en konstant prekær økonomisk situasjon. Som følge av dette kan også sosiale og kulturelle aspekter ved livet bli prekariserte. Standing mener utviklingen av denne klassen henger sammen med globalisering og endringer i arbeidsmarkedet.¹²

Danske forskere peker i tillegg på at endringer i velferdsstaten bidrar til fremveksten av prekariatet¹³, idet en solidarisk velferdsmodell erstattes av en individualisert konkurransestat.¹⁴ Skarangers roman illustrerer klassifisering

⁷ Jon Helt Haarder, Peter Simonsen & Camilla Schwartz, "Hvem kan tale for prekariatet – og hvorfra?". I Edda vol. 105 (2018:3), 185–202.

<https://www.idunn.no/doi/pdf/10.18261/issn.1500-1989-2018-03-02>

⁸ Skaranger, *Emily forever*, 37.

⁹ Hamm, "Challenging Precarization".

¹⁰ Gulliksen, Geir. (Programleder). "Maria Navarro Skaranger om fattigdom og Språk." Podcasten Akkurat dette, akkurat nå for Forlaget Oktober, 2022

<https://shows.acast.com/akkurat-dette-akkurat-na/episodes/maria-navarro-skaranger-om-fattigdom>

¹¹ Standing, *The Precariat. The New Dangerous Class* (London: Bloomsbury Academic, 2011).

¹² Standing, *The Precariat*.

¹³ Jon Helt Haarder, Peter Simonsen & Camilla Schwartz, "Hvem kan tale for prekariatet – og hvorfra?"

¹⁴ Ove Kaj Pedersen, *Konkurrencestaten* (København: Hans Reitzels forlag, 2011).

tydelig, og trer spesielt tydelig fram når Emily deltar i en barselgruppe. Hun opplever avstand til de andre mødrene, som er eldre og snakker om biler, maling og bøker – materielle og kulturelle goder som tilhører middelklassen. Emily blir ytterligere marginalisert når hun blir i en barselbok:

En av de andre mødrene har med seg en vakker lilla-rød bok om å få barn, som blir sendt rundt. Em blir i boka, hun leser en setning og legger boka fra seg igjen (de bøkene der er uansett ikke for sånne som deg, Emily). Hun som heter June sier at det noen ganger kan føles som om det nesten ikke finnes noen andre mennesker i verden enn henne som har erfaring med å føde. En annen sier at hun føler seg så sterk fordi hun har født.¹⁵

I sitatet endrer fortellerstemmen seg fra å fortelle om Emily, til å henvende seg direkte til henne, noe klammene tydelig markerer. Med tiltalen «(de bøkene der er uansett ikke for sånne som deg, Emily)», forsterker fortelleren distansen mellom Emily og de andre mødrene. Slik fungerer metakommentaren i klammer både som talerør for ulike klasseposisjoner og som visuell markør for segregering. Emily blir satt i klammer og dermed i bås. Kontrasten mellom middelklassens erfaringer og Emilys situasjon er stor.

Mens middelklassekvinnene kan betrakte fødselen som en individualistisk selvrealiseringsprosess, kjemper Emily for å dekke grunnleggende materielle behov. Fortellerkommentaren nedvurderer Emily i forhold til de andre kvinnene, og slik utsettes hun for et klassifiserende blikk som plasserer henne i prekariatet. Når fortelleren stiller seg kritisk til Emily på denne måten, synliggjør den samtidig hvem som sitter på definisjonsmakta. Slik oppfordres leseren til å reflektere over at Emily ikke har de samme mulighetene som kvinnene i barselgruppa, og nettopp derfor ikke burde dømmes ut ifra middelklassens normer.

I *The Classing Gaze* (1993) viser Lynette Finch hvordan distinksjonen av arbeiderklassen ble gjort på midten av 1800-tallet. Betegnelsen «de stille fattige» ble brukt om de respektable fattige. På tross av sin alvorlige fattigdom oppfattet samfunnet dem som moralske og lovlydige medborgere. Arbeiderklassens andre fraksjon ble derimot ikke regnet som respektabel. Lavest nede på den sosiale

¹⁵ Skaranger, *Emily forever*, 155.

rangstigen, ble den såkalte umoralske delen av arbeiderklassen plassert. Disse menneskene levde i den kummerligste delen av den urbane slummen.¹⁶

Kvinner som tilhørte den umoralske delen av arbeiderklassen ble særlig utsatt for overvåkning og klassifisering, ofte gjennom undersøkelser av deres seksualitet og moral. Skammen ble internalisert, og fattigdommen ble forklart som selvforskyldt. Karl Marx og Friedrich Engels trakk en lignende linje da de beskrev «filleproletariatet» som en farlig klasse, illojal mot arbeiderbevegelsen.¹⁷ Slike historiske distinksjoner viser hvordan klassifisering alltid har vært tett knyttet til moral og kontroll over kvinners kropp.

Hamm (2025) argumenterer for at unge alenemødre i dag fremdeles er særlig utsatt for et slikt klassifiserende blikk, noe Skarangers roman formidler. I forlengelsen av Finchs begrep *the classing gaze*, konstaterer Beverley Skeggs at det er karakteristisk for arbeidere i prekære situasjoner å ha et sterkt ønske om å bli anerkjent som moralsk respektable.¹⁸ Behovet for respektabilitet er et særlig gjennomgående trekk hos moren til Emily. Så lenge hun kan huske, har hun hatt en sterk frykt for å bli «avslørt» som en dårlig mor. Gjennom morens synsvinkel avdekkes forhold hun «[...] aldri kan innrømme eller vise til noen, for eksempel at hun for ti år siden hadde strøket Em sine gensere og bukser i frykt for at noen skulle melde henne til barnevernet».¹⁹ Slik viser romanen hvordan det offentlige blikket på fattige fører til internalisering av skam. Moren til Emily klandrer seg selv, noe som svarer til 1800-tallets tanke om at man selv var skyld i sin egen nød og «umoral».²⁰

Fortelleren og leseren – tekstens appell

Et sentralt trekk ved fortellerstemmen i *Emily forever* er den skiftende nærheten til hovedpersonen, som kontinuerlig veksler mellom innlevelse og distanse. Skaranger beskriver selv fortellerstemmen som intuitiv og organisk.²¹ Til tider er fortelleren

¹⁶ Lynette Finch, *The classing gaze. Sexuality, class, and surveillance* (Australia: Allen & Unwin, 1993), 33-34

¹⁷ Karl Marx, Karl, "Økonomisk-filosofiske manuskripter", i *Arbeid, kapital, fremmedgjøring*, red. Åsmund Birkeland, 25-43 (Oslo: Falken forlag, 1992), 22.

¹⁸ Beverly Skeggs, *Formations of class and gender. Becoming respectable* (London: Sage Publications Ltd, 2002).

¹⁹ Skaranger, *Emily forever*, 85.

²⁰ Finch, *The classing gaze*, 33-34.

²¹ Geir Gulliksen, "Maria Navarro Skaranger om fattigdom og Språk."

nær og omsorgsfull, andre ganger distansert og kritisk. Den betrakter Emily gjennom andres øyne, som naboen, jordmoren og politikvinnen. Den henvender seg også direkte til leseren: «Se på Emily, nå har hun krølla seg sammen. Hun har sovet, på samme sted i senga, siden hun dagen før la seg utmatta ned og lukka øynene akkurat som en fattig».²² I ett og samme sitat kommer både fortellerens sympati for og ovenfra-og-ned-holdning til hovedpersonen klart til uttrykk.

Spørsmålet om hvordan fortelleren forholder seg til Emily er avgjørende for leserens vurdering av henne. Jakob Lothe (2003) løfter frem begrepene *implisitt forfatter* og *implisitt leser*, først introdusert av Wayne Booth (1961) og videreutviklet av Seymour Chatman (1978). Den implisitte forfatteren er ikke identisk med den virkelige forfatteren, men kan forstås som tekstens verdisystem. Den implisitte leseren er på sin side en konstruert instans som teksten appellerer til, og som fyller ut tekstens «tomrom».²³ Leseren blir dermed en «medforfatter».²⁴

Teorien om den implisitte forfatteren og leseren er relevant fordi romanen aktivt konfronterer leserens blikk.²⁵ Skaranger påpeker at lesere ofte blir provosert over Emily: «Gjør noe med livet ditt da! Hun jobber i butikken, har vondt i bekkenet, men vet ikke om rettighetene sine. Vi blir provosert!».²⁶ Leseren tvinges til å reflektere over egne middelklasseforventninger, og romanen gjør dermed selve leseprosessen til en del av sin samfunnskritikk. Forventningen om omsorgssvikt viser også det klassifiserende blikket. Som representant for velferdsstaten, bidrar helsesøsteren til å internalisere skam hos moren. Vi ser at morens tanker og handlinger i stor grad styres av ønsket om respektabilitet.²⁷

«Det viktigste, sier helsesøstera, er at du ikke rister babyen hvis du blir sint [...]».²⁸ Moren frykter at Emily vil gjenta hennes «feil», eller i verste fall skade barnet.²⁹ Moren mener at situasjonen kan sammenlignes med «[...] at foreldrene til en gutt

²² Skaranger, *Emily forever*, 101.

²³ Wolfgang Iser, «Tekstens apellspruktur». I *Værk og leser. En antologi om receptionsforskning*, red. Michel Olsen og Gunver Kelstrup (København: Borgen, 1981), 102–133.

²⁴ Mads B Claudi, *Litteraturteori* (Oslo: Fagbokforlaget, 2020).

²⁵ Häbler og Elisenberg (2021) understreker blant annet at «[...] kommentarene og spørsmålene med sprang mellom ulike posisjoner vanskeliggjør en entydig forståelse av teksten». Artikkelen tydeliggjør fortellerstemmen som en inngang til ulike tolkninger av Emily, men går ikke grundig inn på romanens narratologiske grep eller betydningen av disse.

²⁶ Gulliksen, «Maria Navarro Skaranger om fattigdom og Språk.»

²⁷ Skeggs, *Formations of class and gender*.

²⁸ Skaranger, *Emily forever*, 80.

²⁹ Skaranger, *Emily forever*, 85.

i klassen til Em var narkomane og nå var gutten også blitt narkoman».³⁰ På deterministisk vis klandrer moren seg selv for den situasjonen datteren nå befinner seg i. Fortelleren uttrykker dessuten at Emily neglisjerer barnet:

Emily er sliten, sulten, og hun griper Liam i armen, løfter armen, for hardt, skjønner hun etterpå, for Liam brøøler og får et blåmerke etter pekefingeren hennes. Og det hender at Liam blir neglisjert [...].³¹

Er sitatet overraskende eller forventer leseren at omsorgssvikt vil forekomme? Beskrivelsene av neglisjering, mener jeg bør ses i sammenheng med prediksjoner som etableres i romanens begynnelse. Kvinnen som ringer Emily fra familiekontoret vet at det bare er «[...] et spørsmål om tid før den gravide kvinnen kommer til å klappe sammen som en billig stol».³² I tråd med Wolfgang Isters resepsjonsteori plantes det en forventning til hovedpersonen hos leseren. Det er derfor usikkert om Emily faktisk neglisjerer barnet eller om det er en mistanke, konstruert av fortellerens og samfunnets fordommer. Siden det klassifiserende blikket er så tydelig til stede i romanen, mener jeg det er misvisende å lese Emily som om hun faktisk neglisjerer barnet sitt.

Den upålitelige fortelleren

Ifølge Lothe kjennetegnes en upålitelig forteller ved begrenset kunnskap, tydelig subjektivitet og et verdisystem i konflikt med tekstens helhet. Flere trekk ved romanen peker i denne retningen: Fortelleren er for eksempel usikker på Emilys navn. «Em? Eller Emma, kanskje?».³³ På lignende vis formidler fortelleren en form for ambivalens når den beskriver hva Pablo tenker. «Hva føler han? Aner ikke, jeg tror ikke han føler noen ting, jeg vil ikke vite det».³⁴ Fortelleren uttrykker hva den «tror», men samtidig at den ikke vil «vite». Det kan virke som fortelleren bevisst velger å distansere seg ved å si «[...] jeg vil ikke vite det». Ser fortelleren Pablo fra en privilegert posisjon, fra et slags ovenfra-og-ned-perspektiv? Utdraget

³⁰ Skaranger, *Emily forever*, 85.

³¹ Skaranger, *Emily forever*, 160.

³² Skaranger, *Emily forever*, 25.

³³ Skaranger, *Emily forever*, 7.

³⁴ Skaranger, *Emily forever*, 146.

kan vitne om at fortelleren har tilgang på kunnskap om Pablo, men aktivt velger å lukke øynene for det.

Mot slutten kan det se ut til at fortelleren gir opp forsøket på å skildre Emily: «Nå aner jeg ikke hva hun tenker»³⁵, uttrykkes det i romanens avslutning. Det konstaterende preget over setningen kan virke mer troverdig enn det ambivalente utsagnet om Pablo. Jeg vil påstå at dette utsagnet er romanens mest sannferdige vitnesbyrd om fortellerens grad av innsikt om Emily. Sammenlignet med fortellerens gjennomgående nedlatende, nonchalante og ironiske kommentarer, representerer dette utsagnet det stikk motsatte, og står i klar kontrast til den fortelleren vi har blitt kjent med. Dermed får leseren bekreftet at fortelleren frem til dette punktet ikke har vært til å stole på.

De nevnte eksemplene vitner om at fortelleren har «[...] avgrensa kunnskap om eller innsikt i det han fortel om»,³⁶ noe som er typisk for en upålitelig forteller. Dessuten er fortelleren subjektiv og tidvis svært personlig engasjert i fortellingen, noe som bidrar til å undergrave dens autoritet. Lothe nevner at upålitelige fortellere «[...] synest å representere eit verdisystem som kjem i konflikt med det den samla diskursen representerer».³⁷ Narrasjonen skaper dermed en «hemmelig sammensvergelse» mellom implisitt forfatter og implisitt leser over hodet på fortelleren.³⁸ På denne måten inviteres leseren til å gjennomskue fortellerens klassifiserende holdninger og avdekke romanens underliggende verdisystem.

Hvem kan skrive om prekariatet?

Det å skape litteratur forutsetter et overskudd som prekariatet ofte mangler. Formidling og forfatterskap krever økonomisk og sosial trygghet; tekstproduksjon fordrer tid, stabilitet og handlingsrom. Et slikt overskudd vil jeg argumentere for at prekariatet ikke eier. Å skrive og det å tilhøre prekariatet fremstår derfor som nokså uforenlig. Dersom en person fra prekariatet begynner som forfatter, trer hun ikke samtidig inn i en annen klasse? Å skrive om prekariatet innebærer dermed nesten

³⁵ Skaranger, *Emily forever*, 177.

³⁶ Jakob Lothe, *Fiksjon og film. Narrativ teori og analyse* (Oslo: Universitetsforlaget, 2003), 46.

³⁷ Lothe, *Fiksjon og film*, 46.

³⁸ Lothe, *Fiksjon og film*, 47.

alltid et blikk ovenfra, nettopp fordi selve skrivehandlingen forutsetter en posisjon som allerede har beveget seg bort fra den prekære situasjonen.

Magnus Nilsson argumenterer for at arbeiderforfatteren kan operere som en ombudsmann, uten å være arbeider selv. Den sosiale bakgrunnen til forfatteren er derfor ikke sentral. Det vi må konsentrere oss om er selve litteraturen, og det som formidles gjennom den.³⁹ Ved å problematisere slik kan vi komme nærmere svaret på hvordan vi bør skrive og tolke prekær litteratur. Nilssons perspektiv kan bidra til å løfte blikket bort fra en fastlåst autentisitetsdebatt – og jeg mener en roman som *Emily forever* snarere dreier blikket mot hvordan man skriver om prekariatet, enn mot hvem som skriver om prekariatet.

Konklusjon

I *Emily forever* fungerer fortelleren som et klassifiserende blikk som både speiler og forsterker samfunnets syn på unge alenemødre. Den implisitte forfatteren vil dermed påpeke at Emily ikke er frigjort, men er fanget i et blikk som allerede har definert henne. Ved å avsløre fortellerens upålitelighet gjennom selve narrasjonen, åpner romanen for at leseren kan tolke for eksempel Emilys omsorgssvikt som en konstruksjon snarere enn en realitet.

De narratologiske grepene i *Emily forever* viser seg å utgjøre en integrert del av romanens samfunnskritikk. Fortellerens skiftende distanse, dens ambivalens og direkte henvendelser konfronterer leseren med eget blikk og egne forventninger. Emily fremstår som en utydelig skikkelse, nærmest konstruert av fordommer, og romanen viser hvordan litteraturen kan gjenskape klassifiserende blikk samtidig som den kritiserer dem.

Emily forever illustrerer at vi ikke nødvendigvis lærer noe om «den virkelige Emily». Det vi lærer, er hvordan vi selv og samfunnet ser på «sånne jenter». Romanen tvinger oss til å innse hvordan våre egne blikk kan være nedlatende og klassifiserende. Interaksjonen mellom den implisitte forfatteren og den implisitte leseren synliggjør hvordan forsøk på klassifisering snarere kompliserer enn avklarer. Ved romanens slutt vet vi fremdeles ikke hvem Emily egentlig er,

³⁹ Magnus Nilsson, "Från statarnas ombudsman till turist i prekariatet? Om arbetarlitterära representationsmodeller", *Sammlaren: tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig forskning* vol.144 (2023), 58–80, <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-66035>.

og vi blir stående igjen med flere spørsmål enn svar. På denne måten er romanen ikke bare et portrett av en ung alenemor, men også en refleksjon over litteraturens og samfunnets møte med prekariatet.